

3. МУТИЕВ

АКАДЕМИК З.АХМЕТОВ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ӨЛЕҢІНДІК ӨРІМІНІҢ ЗЕРТТЕЛУІ

Қазақ әдебиеттандында өлең-сөздің теориялық тәлімі мен өзіндік табиғатына терен бойлап, зерттеулер жүргізген ғалымның бірі – академик З.Ахметов. Оның қазақ өлеңінің құрылымы [1] мен тіліне [2] және сонымен бірге жалпы қазақ өлең-жырларының теориялық мәселелеріне [3] арналған енбектері үлт әдебиеттандырылғанын дамып-жетілуінде ерекше сипатқа ие.

Қазақ өлеңінің құрылымы мен тіл кестесі тілші-мамандармен катар әдебиет зерттеушілерінде толғандыrsa, академик З.Ахметов енбектерінде аталған зәру мәселелердің бірсызырасы өз шешімін тапқандығына көз жеткізуге болады.

Академик З.Ахметов енбектерін зерттеу тәсілінің ынғайына карай бірнеше топқа бөлуге болады. Біріншіден, З.Ахметов қазақ өлеңінің құрылымы-жүйесін індете зерттеуге дең койды. Оның ғылым шынына қөтерілу соқпағында аталған саладағы жаңалықтары сонылығымен көрінеді. Үлт өлеңінің өлшем-жүйесін (құрылымын) зерттеуде ғалымның басты назарға алған тұсы – атальыш жанрдың өзіндік, ішкі өзгешелік-зан-дыштықтарының табиғатын тануға, ашуға дең қоюы.

Әдебиет теориясының катан қағидаларына бағынбайтын, қысын-талабына қонбейтін үлт өлеңінің көркем кестесін, өзіне тән алуан түрлі сипат-белгілерін академик З.Ахметов ғылыми түрғыдан саралап, бір жүйеге келтіріп, жан-жақты зерттеп, тексеріп шықты. Қазақ өлеңінің теориялық мәселелерін ғалым негізінен екі топқа (өлең өрнегі және тіл кестесі) бөліп қарастырады. Аталған бірінші топ шенберінде қазақ өлеңінің құрылымы жүйесін зерттеуде академик З.Ахметов мынадай мәселелердің түйінін шешуге кол жеткізді:

1) Қазақ өлеңінің құрылымын әңгімелегендеге өлшем-өрнектердің ырғактық жүйесін зерттеуге үлкен мән берді. Нәтижесінде өлең құрылымының қалыптасуы мен өрістейі, одан әрі дамып-толысуының сипат-белгілері алдымен ырғактық нышаны арқылы айқындалатынына көз жеткізді;

2) Позиялық шығарманы зерттеуде, талдауда оның көркемдік түрі мен тілін және өлең өрнегін жекелеп бөліп алмай, біртұтас өзара бірлікте сабактастыра қарастырудың тиімділігін дәлелдей үсынды. Себебі әдеби шығарманың мазмұнына түрлінің сөйкес келуі тіл, сөз кестесі, өлең өрнегі арқылы ғана жүйелі көрінбек;

3) Қазақтың халық поэзиясындағы өлең өрнектерін бажайлап талдаумен катар бүгінгі күн лирикасындығы ізденіс өріміне жіті үңілді;

4) Қазақ өлеңі құрылымының дамуындағы Абай лирикасының үлгі-өрнегін зерттей келе, үлт өлеңінің жүйесінде Абайдан бермен жана дәуірдің басталғанын дәйектеуге атсалысты;

5) Қазақ өлеңінің силлабикалық жүйеге жаттындығын қолдаушылардың бірі ретінде үлт поэзиясында силлабикалық-тоникалық өлшемдерді қолдануға болады деген кейір жансак біржақты (дәлелдемесі жеткіліксіз) пікірлерге қарсы тұрды. Өз тұжырымдарын нақты корғай білді;

6) Үлт өлеңі жүйе құрылымында ырғақ жасауши да, ырғақ тудырушы да буын екендігін, буынсыз тармак та, үйқас та, тіпті шумак та тұмайтынын, яки қазақ өлеңі құрылымының тұрактылығын, оның басты заңдылықтарының ғасырлар бойы сакталып келген тіл табиғатымен терен тамырласып жатқандығын дәлелдеушілердің сапында болды;

7) Өлең құрылымына қатысты құнды пікірлер айтқан өзіне дейінгі зерттеушілер М.Әуезов, С.Мұқанов, К.Жұмалиев, Е.Ысмайлов, М.Қаратаяев сынды әдебиеттанушылар, И.Кенесбаев, М.Балакаев, F.Мұсабаев, А.Ысқақов, Р.Сыздықова және т.б. тілші-ғалымдардың пікірлеріне сүйене отырып, қазақ өлең жүйесінің қалыптасуы мен дамуындағы жаңа нышандарды одан әрі жетілдіре зерттеді;

8) Жалпы өлең-сөздің құрылымына байланысты орыс әдебиетшілері (акындар мен жазушылар) мен ғалымдарының М.Ломоносов, М.Салтыков-Щедрин, Л.Толстой, В.Брюсов, М.И.Тимофеев, Б.В.Томашевский т.б. орыс поэзиясының өзіндік ерекшеліктеріне байланысты айтқан көзқарастарын, пікір-пайымдарын қазақ өлеңінің жаратылымы-жүйесінің ерекшеліктерімен байланыстыра қарастырды;

9) Қазақ өлеңінің өлшем жүйесін түркі тілдес халықтардың поэзиясындағы үлгілермен салыстыра тексерді және ежелгі түркі халықтары жырларын зерттеуші, шығыстанушы тілші, әдебиетшілер В.В.Радлов, В.Горлевский, Ф.Корш, И.С.Брагинский, Т.Ковалевский т.б. ғалымдардың ілімдерінің төркініне үңіле, дамыта таратты;

10) Қазақ өлең жүйесінің мәселелерін жалпы әлемдік сөз өнерінің өсу-даму кезеңдерімен, әдеби-тарихи үдеріспен тығыз байланыста алып карастырды;

Академик З.Ахметов қазақ өлеңінің құрылышын зерттеу барысында халқымыздың ежелден келе жатқан жеті буынды, жеті-сегіз буынды және он бір буынды өлендерінің қалыптасу табиғатын туындының тармағына байланысты да түрленіп, түлеп отыратындығына назар аударды. «Бұлай болудың өзі тегін емес», – дейді ғалым, тармақтың көлемінде, мөлшерінде үлкен мөн бар. Айталық, төрт буынды келте тармақтар бірынғай қолданғанда, сөйлемді, сөйлемшелерді тым қыска-қыска құрап, интонациялық, синтаксистік құрылышы жағынан үзік-үзік етіп алуға тұра келер еді. Мұндай жағдайда ойды кеңінен толғап айту онай емес» [3, 132]. Сондай-ақ зерттеуші пайымдауынша, тармақ аса көлемді, шұбаланқы болып келсе, оның ырғағы әлсіреп, жинақылық, ширактығы кеміп кетпек.

Қазақ өлеңіндегі тармақтың алатын орны, атқаратын қызметін белгілеуде ғалым тұжырымдарын төмендегіше жинақтап көрсетуге болады:

Біріншіден, қазақ поэзиясында көп тараған өлең өлшемдерінің бір тобында барлық тармақтың буын саны бірдей бол келеді. Мысалы, он бір буынды өлең, алты буынды өлең. Алайда барлық өлшемдерде өлең жолдары тегісінен буын саны жағынан тен болуы шарт емес. Бұған мысал ретінде жыр өлендеріндегі тармақтардың жеті немесе сегіз буын болып келетінін еске салады.

Екіншіден, тармақтардың қай-қайсысының да буын саны тұрқакты, өрі ырғақ жағынан ұқсас сабактас, сол себепті екі түрлі тармақ еркін арасының, кезектесіп келе береді екен.

Үшіншіден, алты буынды және одан да қыс-карап төрт буынды өлең қазақ поэзиясында сиректеу ұшырасатынын алға тартқан ғалым он төрт, он бес буынды өлендердің тармақтары құрама (яки жеті буынды екі тармақтан немесе жеті, сегіз буынды екі тармақтан құралған) болып келетінін ескерткен зерттеуші: «Бірақ қазақ поэзиясында ертеден жеті буынды, жеті-сегіз буынды, он бір буынды екі-үш-ақ түрлі өлшем болыпты деп қомсына қарауға ешбір негіз жоқ» дейді. Бұндай өлшемдердің тек қазақ поэзиясы нағана тән емес, тіпті дүние жүзі халықтарының әдебиетінде де жиі өрі кебірек қалпастаң өлшемдер екенін басты назарға алады. Ғалым пайымдауынша, өлең жүйесінде тармақтың атқарар қызметі зор. Мәселен, келте тармақтар (төрт бу-

ынды) қатарласа келгенде сөйлем, сөйлемшелер тым қыска құрылады да интонациялық, синтаксистік құрылымы жағынан үзік-үзік боп бітісіп, «мұндай жағдайда ойды кеңінен толғап айту онай емес». Ал тармақ аса көлемді, шұбаланқы болып келсе, мұндай жағдайда оның ырғағы әлсіреп, «жинақылық, ширактығы кеміп» кетеді екен.

Өлең тармағының әртүрлі буын санына қарай бунақтарға бөлініп отыратынын зерттеуші З.Ахметов поэзиялық шығармалардан бірнеше мысал-үлгілер келтіре баяндайды. Бунақтың да қазақ өлең жүйесінде ерекше басымдықта ие бола алатынын, «әр тармақтың бірнеше бунаққа бөлінуі өлең сөздің ырғақ-ұнділігін, өуезділігін күшеттін бірден-бір ұтымды, ең қаралайым тәсіл екендігі күмәнсіз» [3, 135], – деген байламға келеді. Бунақтың әдеби-ғылыми анықтamasы мен атқаратын қызметіне академик З.Ахметов өз қағидасын былайша білдіріп өтеді: «Тармақтың ырғактық құрылышы жағынан жекелеген бір бөлшегін құрайтын буындар тобын бунақ дейміз» [3, 134], – дей келе бунақтың сөз бен сөздің арасындағы жік, сөз айрымы қызметін атқаратынын, қазақ өлеңінде сөз аралықтарындағы жіктің бунақ кестесіне орай әртүрлі өлшемде өзінің тиісті орнына бекітілуін ұлттық өлеңіміздің (поэзия) өзіндік ерекшелігі екендігіне баса назар аударады. Осы дәлел-ұйғарымын қазақ өлең-сөз теориясын зерттеуші кейбір ғалымдардың «цезура-тұрқакты сөз жігі» деп келген қағида-ережелеріне қарсы ұсынады. З.Ахметов зерттеуінде «цезура – өлең теориясында екі қыска тармақтан (полустишие) құралған ұзын тармақтың арасын белгілейді, ал қазақ поэзиясында тұрқакты сөз жігі бунақтың шегін белгілейді, сол себепті оның сипаты, атқаратын қызметі өзінше бөлек» болмак. Ғалымның пікірінше, кейбір зерттеушілердің (*Радловтан бастап – З.Ахметов*) қазақ өлеңіне цезура терминін қолданып келгені де кейбір жекелеген (ұлттық поэзиямызға тән) ерекшеліктерді білмегеннен туындаса керек.

Өлең-сөздегі бунақтардың буын санына орай әр алуан түрге еніп, тармақтардың қызметін сан қырынан көрсете алатынын (тіл білімі салаларының көмегіне жүгіне) поэзиялық туындылардан бай мысалдар ала отырып дәлелдейді.

Академик З.Ахметовтің қазақ өлең жүйесінің құрылышында және бір ден қоя зерттеген мәселелерінің бірі – өлең үйқасының жасалу табиғаты. «Қазақ өлеңіндегі үйқастың өзгешелігін танып-білу үшін, – дейді ғалым, – оның дыбыстық құрылышы, буын құрамы қандай болып келе-

тінін анықтау керек» [3,144]. Үйқас жайында сөз еткенде зерттеуші тілтану ғылымының табыстарына сүйенеді. Сөздердің айтылу, жазылу және естілү қалпының үйқас құраудағы қызметтерінің белсенділігі мен айырмашылықтарын накты мысал-дәйектер келтіре сипаттайтыды. Сонымен бірге түркі халықтары мен орыс поэзиясының (силлабикалық-тоникалық өлең жүйесі) үйқас қалыптастырудады өзіндік айырым-дағдыларын казак өлең-сөзіндегі ерекшеліктермен салғастыра саларап, ой түйіп отырады.

Қазақ поэзиясындағы өлшем-өрнектер, оларды түрлендіріп қолдану үлгілеріне ғалым жанжакты тоқталады. Қазіргі поэзиядағы ізденістермен бірге өткен дәүір (фольклорлық мұралар) әдебиетіне: жыр өлшемдері, мақал-мәтел, нақыл сөз, жұмбак, т.б. өзіндік ерекшеліктеріне барлау жасайды. Бүгінгі поэзия өлшемінің түп-төркінін ауыз әдебиеті мұраларынан іздеу арқылы ғана оның тарихи-әдеби үдерісінің қалыптасу, жетілу жолын анғаруға болатынына көз жеткізеді. Халық поэзиясының дәстүрлі арнасына бойлау нәтижесінде бүгінгі лирика өзінің жетілген өлшемінің биігіне қотерілді деген ойды аңғартады ғалым өз зерттеуінде.

Қазақ өлеңінің өлшем жүйесінің құрылыш-құрылымын танып-білуде поэзия тілінің сипат-ерекшеліктерінің маңызы зор. Академик З.Ахметов өлең сөз теориясының тарихын тексеруде басты өзекті мәселенің бірі ретінде қазак поэзиясының тіл кестесіне қоңіл бөледі.

Қазақ поэзиясының тілін ғалым негізінен:

- а) өлең сөздің бейнелеу құралдары;
- ә) халық поэзиясының тілі;
- б) Абайдың тіл ұстарту өнегесі;
- в) поэзия тілінің біздің дәуіріміздегі өркендеуі – тақырыптарында сала-салага бөліп қарастырады. Бұл зерттеулері казак [3], [4] және орыс [1], [2] тілдерінде өр жылдары жарық көрген енбектерінде, сонымен бірге ғылыми жинақтарда жарияланды.

Өлең тілінің жаратылыс-табиғатын, көркемдік сипатын, шығарма мәнін ашуудағы қызметтінің басты белгілерін ғалым бейнелеуіш-көркемдеуіш құралдарының бай коллекциясынан іздейді. «Образно-речевые средства поэтического языка – не просто условная форма выражения. Они отражают особенности поэтической интерпретации жизни в литературных произведениях» [2,6], – деп поэзия тілінің бейнелеу байлығының орасан, шексіз қызметке ие екендігінен хабардар етеді. Зерттеуші өлең тілінің басты қасиеті – бейнелеп

айту, сөзбен сурет салу сынды лирикаға тән құбылыстарын атайды: «Өлең сөз сезімге толы, мейлінше, әсерлі, көркем, бейнелі болып келеді. Өмірді көркемдік жолмен қабылдап, сезіну, эстетикалық, ақындық сезім айрықша эмоциональдық, сезімталдық – поэзия тілінің басты ерекшеліктері міне, осыларды белгілейді» [3,9], – деп тұжырымдайды.

Егер өлең сөздің бейнелеу құралдарының атқаралық қызметі мен өлең өрнегіне тән сан алуан сипат-белгілерін ғалым қөзқарасының (талдау, тексеруінің) шенберінде жинақтап, түйіндеп екшесек зерттеуші тәмендегі мәселелерді онды шеше алған:

1) Бейнелі сөздер – ақындық эстетикалық сезімнің, дүниені образды, бейнелі түрде танып-білетін және танытатын, көрсететін көркем ойдың бір үріғы іспеттес. Әрбір бейнелі сөз әдеби шығарманың көркемдік түрін түгелдей алғанда – бүтіннің бөлшегі. Ол – сөз кестесіндегі көркемдік жасаушы көп өшекейдің бір кішкене ғана айшығы;

2) Салыстырмалы бейнелер, астарлы сөздер әртүрлі көркем баламалар халық өмірінің шындығы мен еліміздің арғы-бергі тарихынан елес береді;

3) Қоғамдық құрылыш, халықтың өмір-түрмиси, шаруашылығы, әдәт-ғұрпы, дүниетануы, философиясы, эстетикасы – осының бәрі поэзияның мазмұнынан ғана көрініп қоймайды. Сонымен бірге олар поэзияның көркемдік ерекшеліктерінің, тілдегі суреттеу, бейнелеу тәсілдерінің, сөз кестесіндегі бірқыдыру өзгешеліктердің қалыптасуына, дамуына әртүрлі әсер етеді;

4) Халықтың тіршілік-түрмисымен, тарихи-қоғамдық жағдайлармен тығыз байланысты туған, халықтың, ұлттың бояу өрнектерінің айқындығымен көзге түсетін бейнелі сөздерді (Эпитет, тенеу, метафора, метонимия, символ, гипербола т.б.), көркемдеу, суреттеу құралдарын түгел, тұтасымен алсақ, оларды біз халықтың ой-санасындағы, көркем үғым түсінкітеріндегі ұлттық сипаттардың жарқын көрінісі дей аламыз;

5) Бейнелі сөздердің басым көпшілігі – тенеу, метафора, метонимия, аллегория, символ, эпитеттің ауыспалы мағынасы бар мол тобы – екі нәрсені, екі құбылысты бірімен-бірін салыстыруға, бірінің сипатын біріне алмастыруға негізделеді;

6) Поэзияда әртүрлі тенеу, салыстырулардың, бейнелі сөздердің қолданылуында бұрыннан келе жаткан әдеби дәстүрдің әсері күшті болады.

Ақиқат өмірде мұлде жоқ, бірақ ежелгі аныз-ертеңілерден ауысқан, киялдан туған немесе түбі ескі діни ұғым-нанымдармен жалғасып жатқан бейнелер де кездесе береді (Бұған ғалым мысал ретінде «періште», «пері», «бейштегі хор қызы» т.б. сөздерді көлтіреді);

7) Поэзияда, өлең тілінде айту, баяндаудың бейнелілігі, суреттілігі, әсерлілігі және ойдың айқындығы мен дәлдігі, анықтығы өзара тығыз байланысты болады. Тіл бейнелілігі, сөз суреттілігі ой-сезім көркемдігін мейлінше аша түседі, бірақ ойдың айқындығын өлсіретпейді. Поэзияда алуан түрлі суреттеу тәсілдерінің қолдану мүмкіншілігі мол екенін естен шығармау керек;

Бейнелеу құралдарының әрбірінің (мысалы, теңеу, әпитет, тұспалдау, символ, метафора, т.б.) атқаратын көркемдік қызметіне ғалым көркем туындыдан (фольклор және жазба әдебиет) үзінділер келтіріп, дәлелдеп, дәйектеп отырады.

Өлең сөз тілінің, сөз кестесінің әрдегі тарихын тексеруді ғалым халықтық поэзиядан іздейді. Зерттеуші: «Нағыз поэзиялық көркемдік шеберлікті танытатын халықтың өлең-жырлары болса, халықтық тілдің тұнығынан алынған не бір асыл сөздерді де сол өлең-жырлардан табамыз» [3,29] деп халық поэзиясы тілінің өлең өрнегін тудырудары зор қызметін ерекше атап өтеді.

Қазақтың халық поэзиясы тілінің қалыптастырында табиғат суреттері, жаратылыс көріністерінің ықпалы қашалықты әсер еткендігін 3.Ахметов өлең-жырлардан мысалдар ала талдайды. Сонымен бірге торт түлік малға байланысты туындаған өлең тілі, халық өндеріндегі («Илигай», «Файни», «Ал Қоныр», «Шапибай-ау» т.б.) және лиро-эпостар мен халықтық дастандарындағы өйел бейнесін (Қызы Жібек, Гүлбаршын, Назым, Ақжүніс, Хұсни-Қорлан, Сара т.б.) сипаттаған өлең тілі, ақын-жыраулар поэзиясындағы (Шал ақын, Бұқар, Базар жырау, Махамбет, Шернияз, Ақан сері, Мәди т.б.) өлең тілінің мазмұндық қуатын көркемдеуіш-бейнелеуіш құралдары (тенеу, метафора, әпитет, салыстыру, тұспалдау т.б.) арқылы сұрыптаپ саралап, мысалдар шоғырын ұсына талдап, зерделейді.

Өлең тілінің өзгеше сипатта өн алып, түбірлі өзгерістерді бастаң кешіру дәүірін ғалым Абай поэзиясынан, ақынның тіл ұстарту өнегесінен бастайды. Үлт тіліне соны серпін әкелген Абай жаңашылдығын қазақ сөз өнерінде «жазба әдебиет үлгісіндегі нағыз лирикалық туындылардың жана түрлерімен толықты, үлттық поэзиямыздың

ой-сезім жүйесін шексіз байытып, сөздің мағыналық, суреттілік қуатын арттыруына, тіл ұстартуына зор мүмкіншілік туғызып, бұл салада ақынның өнімді жаңалық табуына жол ашты» [3,59], – деп бағалайды. Абай поэзиясының өлең құрылышындағы жаңалығын [1,304-366] өз алдына дербес алып тексерген ғалымның «Поэтический язык Абая» [2,64-105] такырыбындағы зерттеуінде Абай тілінің үлгісі әр қырынан алынып, ақын жаңашылдығының басты-басты белгілері аталаип, талданып көрсетіледі. Абай тілінің үлт өлеңіндегі жана қырын танып-білуде З.Ахметов абайтанушы ғалымдар М.Әуезов, С.Мұқанов, К.Жұмалиев, М.Сильченко және басқалардың ойтанным дәйектерін негізге ала отырып, зерттеушілер пайымдарын одан әрі терендете түседі. Абай тілінің жаңашылдығын әр қырынан ала тексере келгенде З.Ахметов академик К.Жұмалиевтің: «Қазақтың өзіне дейінгі тіл байлығын, Шығыс, орыстың классик поэзияларының үлгілерін мен-гере отырып, қазақтың әдеби тіліне өзіне дейінгі әдебиеттерде қолданылмаған жана сөз, жана сөйлем құрылыштарын енгізді, ...қазақтың жалпы тілінде бар сөздердің жақсыларын теріп, өлеңдеріне кіргізіп, ...өзінің тілдегі жаңашылдығының негізгі тірері етті» [5,354], – деген тұжырымын өз ізденісінде басшылыққа ала енбектенгенін айтту ләзім.

Поэзия тілінің біздің дәүіріміздегі өркендеу, өсу жайын әнгімелегендегі ғалым З.Ахметов қазіргі қазақ поэзиясының белгілі, белді өкілдері шығармаларының түп төркініне, жаңашылдық белгілеріне барлау (шолу) жүргізеді. Поэзия тіліндегі жана сипатты иеленіп, өлең мазмұнына қонақтаған бейнелі сөздердің жана заман әдебиетіндегі қолданыс-жайын үлт лирикасының көрнекті өкілдері С.Торайғыров, С.Сейфуллин, И.Жансұгиров, С.Мұқанов, Ә.Тәжібаев, Ә.Сәрсенбаев, К.Аманжолов, Х.Ерғалиев, С.Мәуленов, Ж.Молдағалиев туындыларынан іздеп-тауып саралайды. Аталған ақындардың сөз қолдану тәсілдеріне, әр алуан әдістеріне талдау жүргізе келе оларды «халық поэзиясында орнықкан бейнелеп айтту тәсілдерін шебер колданады», үлт тілінің сөз байлығына жаңаша сипат беру амалдарын «бүріннан бар сөз үлгілерін ақындық шабыттың күшімен түрлендіріп, жандандырып отыратынын көреміз» деп атап өтеді. Халық поэзиясында қалыптасқан бейнелеу-көріктеу құралдарына өзгеше өн, үлттық өрнек, қазақ бітім-сипат ендірген ақындар К.Мырзалиев, О.Сүлейменов, Т.Молдағалиев,

Ә.Абайділданов, Ф.Оңғарсынова т.б. тіл кестесіне үніліп, олардың лирикалық туындыларының табиғатына бойлай түседі.

Қазактың өлең тілі мен өлең құрылышының өзіндік ерекшеліктерін зерттеп-тексеруде академик З.Ахметовтің еңбегі ұшан-теніз. Ұлт сөз өнерінің, оның өлең-жыр жанрын тексеруге теориялық тұрғыдан терендең барған ғалымның ғылыми мұралары қазақ әдебиеттануында ерекше аталатынын белгілі әдебиеттанушы ғалымдар ҚР ҒА-ның академигі З.Қабдолов: «Сонау Шоқан Уәлихановтан басталған қазақ оқымыстыларының өлең туралы ой-пікірлеріне көз жібере қалсақ, Зәкисіз түйін тую, тұжырым жасау қыын» [6,209], – деп бағаласа, ҚР ҮҒА-ның академигі С.Қасқабасов былайша көрсетеді: «Зәкең поэзия теориясын, өлентану (стиховедение) мәселелерін өмір бойы зерттеді, әр кезде оның әртүрлі аспектісін қарастырып отырды» [6], – дей келе оның соңғы еңбектері де («Основы теории казахского языка», 2002; «Поэзия шыны – даналық», 2002) поэзияға арналғанын атап өтеді.

Қорыта айтқанда, қазақ өлеңінің теориясы туралы сөз қозғасақ, академик З.Ахметов есімінің қоса айтылуы – занылдылық.

ӘДЕБИЕТ

1. Ахметов З. Казахское стихосложение. Алма-Ата: Наука, 1964. С.460.
2. Ахметов З. О языке казахской поэзии. Алма-Ата: Мектеп, 1970. С.180.
3. Ахметов З. Өлең сөздің теориясы. Алматы: Мектеп, 1973. 212 б.
4. Ахметов З. Поэзия шыны – даналық. Астана: Фолиант, 2002. 408 б.
5. Жумалиев Қ. Қазақ әдебиеті тарихының мәселелері және Абай поэзиясының тілі. Алматы: ҚМКӘБ, 1960. 364 б.
6. Қабдолов З. Арна. Алматы: Жазушы, 1988. 256 б.
7. Қасқабасов С. Академик Ахметов // Егемен Қазақстан. 05.05.2003.

Резюме

В статье говорится об исследованиях литературоведом, академиком З.Ахметовым проблем теории стиха. В качестве материала исследования представлены ежегодно написанные работы ученого.

Summary

The article deals with the investigations made by the literary critic academician Z.Akhmetov in the sphere of verse theory. The annual works of the scientist are the material of this article.